

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Dialecticæ

Dieterich, Conrad

Giessæ Hessorum, 1611

Caput IV. Cavsa.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56580](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56580)

[Ex his distributionibus argumenta ordine excerpta sunt
Consentanea septem: Causa efficiens, materia, forma,
finis, effectum, subjectum, adjunctum.

Dissentanea sex. Diverſa, disparata, relata, adverſa,
privantia, contradicentia.

Comparata quinque: paria, majora, minora, similia,
dissimilia.

Orta octo: Conjugata, Notatio, Distributio ex cau-
ſis, Distributio ex effectis, Distributio ex subjectis,
Distributio ex adjunctis, Definitio, Descriptio.

Inartificiale unum: Testimonium.

Philipp. Distinguit inter locos rerum & personarum Lo-
ci rerum sunt ipsa argumenta Inventionis. Et horum nu-
merat XXVIII. Loci personarum sunt, quibus persona
describuntur. Quales sunt, 1. parria. 2. sexus. 3. parentes. 4.
educatio. 5. mores. 6. vita & genus. 7. eventus. 8. aetas. 9. mors.
Verum distributio hac, cum habeat partes ratione saltem
diversitatis distinctas, merito ut imperfecta rejicitur. Quia
singula commodissime ad decem ordines argumentorum e-
numeratos referri possunt. Quod in locis rerum planum est,
in locis personarum similiter.]

CAPUT IV.

CAUSA.

1. CAUSA est argumentum absolu-
tè consentaneum, cujus vi (virtu-
te vel facultate) res (causatum sive effe-
ctum) est, (existit.)

[Causarum tractatio vel generalis est, vel specialis.
Generalis est vel *ἰσχυραλική* Realis, quæ est Meta-
phys. Hac enim de causis quatenus communissima sunt En-
tium attributa atq; differentia agit vel *λογικατικὴ*; ratio-
nalis, quæ est Logica. Hac enim considerat, quæ sunt ter-
mini technologicæ sive artis, definitiones & distributiones:
specia-

specialis tractatio ad certum Ens restricta singularum est disciplinarum, ut Physica, rerum Physicarum (principia generationis) Ethica, Ethicarum, (qua sint virtutum, qua vitiorum causa, &c. II. Causa merito primus locus Inventionis tribuitur. Quia 1. est absolute consentaneum suo effecto. Absolute autem consentanea constituunt essentiam. 2. Quia impossibile est intelligere accidens sine causis. 3. Quia subjectum & Adjunctum, id ipsum quod sunt, per causas sunt. 4. Quia causa & effectum sunt simpliciora, simpliciora autem sunt compositis priora. III. Causa accipitur variis modis 1. pro ente absoluto, ut cum Deus dicitur causa mundi. 2. $\sigma\mu\pi\alpha\upsilon\lambda\upsilon\kappa\omega\varsigma$ & in significatione Grammatica, ut cum dico causas habeo graves. 3. pro Controversia, ita in Rhetor. dicuntur esse quatuor genera Causarum, hoc est, controversiarum forensium. 4. latissime pro quovis principio. Et 5. pro termino artis, seu Notione secunda, sicut hoc loco. IV. Causa & principium sumuntur sapissime ab Aristot. pro uno & eodem. Sed tamen accurate loquendo differunt, ut genus & species, latius & strictius. Omnis enim causa est principium, sed non omne principium est causa. Principium namq; significat rem unamquamlibet, qua alia res emanat, sive ab eadem dependeat, sive non. Causa vero semper dependendi respectum habet. Principium loci, temporis, corona vel rei alterius non est causa productionis aut constitutionis loci, temporis, corona aut rei.]

2. Causæ sunt quatuor, 1. Efficiens, 2. Materia, 3. Forma, 4. Finis.

Ex quibus Materia & Forma, dicuntur interna (intrinseca, essentielles, immanentes,) quia ipsam rei essentiam ingrediuntur & constituunt; Efficiens & Finis externa (extrinseca,) quia manent extra rei essentiam, & extrinsecus rem constituunt.

Causarum Generales sunt hi

CANONES.

I. Omnis causa est scientia.

[Scire

[Scire enim est rem per causas cognoscere: & sciri id dicitur, cuius causa est perfectò cognita.]

II. Omnis causa prior est suo effecto, ut:
Pater prior est filio. Gallina ovo.

[Intellige ordine Naturæ, nam temporis ordine simul esse possunt: ut, Lux & dies. Ignis & ustio.]

III. Causa notior est suo effecto.

[Intellige ἀπλωσ ἡγή φύσει naturā quia effecti cognitio à causā dependet. Notius verò effectum est causā κατ' ἀόρησιν, quoad nos, quoad sensum nostrum; Causa verò posterior, quia interior & à sensibus remotior.]

IV. Posita causa ponitur effectus (si non actu, tamen potentia.) Et,
Sublata vel cessante causa, cessat effectus.

[Hic Canon semper verus est, 1. si de omni causa conjunctim intelligatur, sc. de Efficiente, Materia, Formā & Fine. 2. si de mutua ἁέσει sive relatione inter causam & effectum intelligatur, 3. In specie de causa formali, ut cessante fide, cessant bona opera. 4. De effecto quod dicitur ἡπλά ἐν ἐργῶν ἀκτιῶν, operatio, seu quatenus in ipsa actione jam versatur: non verò de effecto, quod dicitur ἐν ἐργῶν ἡπλά ἐν τῷ ἐργῶν, ipsum opus, quod antea operatione & actione causa effectum est. Nam hac ratione extincto architecto manet domus. Mortuo patre superstes est filius.]

IV. Qualis est causa, tale etiam est effectum: & contrà.

[Valet Canon. I. in causis solitariis, principalibus & propriis ut; Deus est justus & bonus. Ergo omnia à Deo creata iusta & bona sunt. V. C. quia Deus est causa efficiens solitaria, principalis & propria. 2. valet in formalibus, & iis quæ essentiam participant, ut Pater est rationalis, Ergo & filius. Non verò valet in iis, quæ sunt secundum accidētia sive adjuncta communia, ut, Pater est doctus, Ergo etiam filius. Sartor iste est pius & bonus. Ergo etiam bonam vestem suet. 2. non valet in effectis iis, quæ essentiam non participant,

icipant, sed diversam à causis habent. ut, *Architectus est intelligens, Ergo & edificium.* Itaq;

VI. Causa non est toto genere deterior suo effecto.

NB:

VII. Quicquid est causa causæ, (*subalterna*) est etiam causa causati, ut: *Avus tuus est causa patris tui, Ergo etiam est causa tui.*

[*Valet Canon de causis in eodem genere & ordine existentibus, hoc est, in causis essentialiter subordinatis. Fallit verò alicubi, in causis voluntariè agentibus, itemq; in causis contingenter subordinatis sive deficientibus, ubi causa inferior effectum non ex suâ naturâ arguit, sed ex accidente defectum producit; ut, valet conseq. Deus causa est voluntatis humanæ. Voluntas est causa actionum bonarum, Ergo & Deus est causa actionum bonarum. Hic causa manent in eodem ordine essentialiter subordinata: Sed non valet conseq. Deus est causa voluntatis humanæ; Voluntas est causa actionum malarum. Ergo & Deus est causa actionum malarum. Quia hic causa intermedia ex accidente effectum, sive potius defectum, producit.*]

IX. In causis non datur progressus in infinitum. Is enim in natura dari non debet.

Itaq; causa causarum Deus est, cetera causata.

CAPUT V.

EFFICIENS PROCREANS ET Conservans.

I. EFFICIENS causa est, à quâ res (effectum) est.

Ponitur efficiens primo loco, quia reliquarum quasi origo est, quâ primus motus actionis proficiscitur.

Ejus sunt hi Generales

CANONES.

I. Nihil fit sine causa efficiente.

Quic